

WILLIAM BLAKE

WORKS / OPERE

III

THE ILLUMINATED PROPHETIC BOOKS / CĂRȚILE PROFETICE ILUMINATE

– Ediție critică bilingvă –

Traducere, studiu introductiv și note de MIHAI A. STROE

INSTITUTIONS EUROPEAN

2006

CĂRȚUȘUL DE CĂRȚE

INSTITUȚIA EUROPEANĂ

TABLA DE MATERII

Modelul cosmologic al lui William Blake / 5
A. Considerații generale / 5
B. Vectorii cosmologici la William Blake / 21

MILTON / 58

Preface / 58
Book the First / 60
Book the Second / 134

Note / 168

BIBLIOGRAFIE / 191
Webografie / 195

CĂRȚUȘ
POSTALĂ
Destinatar
EDIFURA
Instituția Europeană
CE inf. Ced 70098, Iași

Denumirea cărții postale, completată în secvență corectă cu numărul

Modelul cosmologic al lui William Blake

A. Considerații generale

Studiul de față încearcă să ofere cititorului cîteva repere fundamentale indispensabile înainte de lecturarea poemului lui Blake intitulat *Milton*, oferit aici în ediție bilingvă.

În modelul cosmologic pe care îl vom descrie în continuare am încercat să dezvăluim aspectele cele mai concrete ale viziunii sistemică a lui Blake, relevînd mai ales gîndirea sa polisemantică, stratificată și dominată de o puternică simbolistică materială. În acest sens, imaginile metalurgice dau poate marca cea mai caracteristică a scrierilor lui Blake, de aceea viziunea sa intens metalomorfică formează unul dintre cele mai fascinante sisteme cosmologice din literatura universală.

În viziunea cosmologică a lui Blake universul observabil are un fundament spiritual, iar întîmplarea are o cauză în Spirit:

„Și orișice Urmare Naturală are-un Temei în Spirit, Nu
Unul Natural; căci un Temei ce-i Natural doar pare [...].”¹

Complexul sistem cosmologic blakean a fost gîndit în formă versificată, aşa cum Lucrețiu a simțit nevoia să descrie Natura în versuri. În ciclul amplu de poezie epică, în prezent cunoscut sub numele de *Cărțile profetice*, poemul *Vala*, sau *Cei patru Zoa* (datat 1797, scris și revizuit între 1795-1804) ocupă un loc special, fiind cel mai esoteric poem al lui Blake (există într-un singur manuscris pe care Blake nu l-a gravat). Un loc similar este ocupat de poemul *Milton*, acesta reprezentînd cheia fundamentală pentru descifrarea operei în ansamblu. Ultimul poem din acest ciclu este *Jerusalem* (scris și gravat între 1804-1820). Acesta este indiscutabil capodopera lui Blake, în care se face sinteza finală, i.e. se reiau firele narative din *Vala* și *Milton*, se realizează ceea ce am putea numi o „sincro-istorie” (trecutul-prezentul-vîitorul istoric descris ca simultaneitate la nivel psihic, istoric și cosmic în același timp), și se încearcă o explicare ipotetică a vieții așa cum va fi aceasta în lumea mintuită.

Cărțile profetice (*Vala* sau *The Four Zoas*, 1797/1795-1804, *Milton* a Poem, 1804-1808, și *Jerusalem* *The Emanation of the Giant Albion*, 1804-1820), împreună

¹ *Milton*, I, 26, 44, BCW: 513: „And every Natural Effect has a Spiritual Cause, and Not / A Natural; for a Natural Cause only seems [...].” Vezi și *Milton*, I, 27, mai ales versurile 42-54; în BCW: 513-14.

cu „Micile profetii” („Minor prophecies”) care reprezintă germanii marii opere epice, sănt rezultatul unei contemplații filosofico-artistice care a durat practic peste treizeci de ani. Astfel, în 1803 Blake scria către Butts, făcând probabil aluzie la geneza primului poem amplu din ciclul *Cărților profetice* (*Vala sau Cei patru Zoa*): „Dar nimeni nu-mi poate ști Actele Spirituale din cei trei ani de Somn pe malurile Oceanului, decât doar dacă le-a văzut în Spirit sau dacă va citi lungul Meu Poem care descrie acele acte; căci în acești trei ani am compus un număr imens de versuri pe O Temă Mareată, asemănătoare celei din *Iliada* lui Homer sau *Paradisul pierdut* al lui Milton [...] Am scris acest poem prin Dictare directă.”²

În sistemul cosmologic dezvoltat de Blake, existența precede creația, care este o cădere din eternitate a lui Urizen, urmată de pseudo-căderile celorlalți Zoa. Aceștia (Tharmas-Tatāl, Urthona-Fiul, Luvah-Sfîntul Duh), intrând în sfera materială a lui Urizen impun începutul complexificării materiei-aerului primordial: amplificarea complexității semnifică astfel intrarea progresivă a Spiritului în materie, care astfel devine „Materio-Spirit”.

Existența la Blake este tot una cu principiul suprem al „Eternilor”, ce trăiesc în Unitatea Perfectă, „care nu poate exista decât din Universala Frătie a Raiului, / Omul Universal, Căruiua fie-i Slavă Veșnic.”³ Cunoașterea vieții, a „Ființelor Vii” („the Living Beings”, adică cei patru Zoa), o are numai „Tatāl Ceresc” („the Heav’lly Father”). Astfel, ca în povestea biblică, în sistemul lui Blake o parte însemnată din divinitate (Urizen) cade atunci cînd Albion, Omul Universal (toată acțiunea se petrece în dimensiunea cerebrală a acestuia, spațiul psihic al omului primordial-universal) s-a cufundat într-un somn haotic, care de fapt înseamnă întoarcerea privirii dinspre „Viziunea Veșnică” („the Eternal Vision”) – Iisus Hristos – spre sine, adică spre înăuntru (interioritatea psihică, a sufletului) și în același timp în afara (interioritatea sufletului) iese din sfera ontică a divinității, devenind exterioară acesteia, nemaiîmpărtășindu-se din lumina Spiritului).

Los-Soarele-Timpul (arhetipul curgerii temporale, al ritmului evenimential) afirmă că toți trăiesc din faptul că privesc Chipul Divin, pe Iisus Hristos, ceea ce înseamnă că prin fenomenul creației, deși cădere din Spirit-energii necreate, se zămislește o viață care nu poate fi viață dacă e ruptă complet de viața divinității. Cu alte cuvinte, creația în accepțiunea lui Blake este o cădere doar parțială: nu sunt anihilate toate canalele de legătură cu divinul (acestea sănt arhetipurile, ca fluxuri ale energiei psihice, identificate cu cei patru Zoa la unul dintre nivelurile lor de acțiune).

Fundamentul teoriei cosmologice a lui Blake este reprezentat de cei patru Zoa, „Nemuritorii Înstelați” („the Starry Eternals”), „Ființele Vii” („the living beings”). Ideea aceasta își are probabil rădăcinile în viziunea lui Ezechiel sau cea trăită de Sfîntul Ioan Evanghelistul (vezi *Apocalipsa*).

² „To Thomas Butts 25 April 1803”, BCW: 823: „But none can know the Spiritual Acts of my three years' Slumber on the banks of the Ocean, unless he has seen them in the Spirit, or unless he should read My long Poem descriptive of those Acts; for I have in these three years composed an immense number of verses on One Grand Theme, Similar to Homer's Iliad or Milton's Paradise Lost, [...] I have written this Poem from immediate Dictation.”

³ William Blake, *Cărțile profetice, Cei patru Zoa*, I, 6-8, p. 133: „[...] a Perfect Unity / Cannot Exist but from the Universal Brotherhood of Eden, / The Universal Man, to Whom be Glory Evermore.”

Acești „Patru Puternici săn în fiecare Om.”⁴ Primul Zoa este Tharmas, „puterea Părinte” („Parent pow'er”), care se află în Vest⁵. Al doilea este Urizen, „Printul Lumini” („the Prince of Light”), care se află în Sud. Pentru că Urizen va voi să devină însuși Dumnezeu, lumea sau sfera sa devine ruină. Al treilea Zoa este Luvhah, „Printul Iubirii” („the Prince of Love”), și se află în Est. Aceasta va fura „Caii Lumini” („the Horses of Light”) ai lui Urizen, reiterînd lupta Arhanghelului Mihail cu Lucifer, în urma căreia Mihail a smuls făclia Luminii pe care o purta Lucifer, i.e. a smuls prima Lumină, revelarea cea mai tulburătoare a Feței lui Dumnezeu (de aici numele de „Înger al Feței” – „Angel of the Presence”). Ultimul Zoa este Urthona, „păstrător al porților cerului” („keeper of the gates of heaven”)⁶, el este și cel mai enigmatic dintre toți, și se află la Nord.

Astfel, întregul sistem al lui Blake are la bază cuaternarul orientării (cea mai fundamentală structură arhetipală, i.e. nord, sud, est, vest; înainte, înapoi, dreapta, stînga), deci dimensiunea spațială primordială. Blake de altfel avea să creeze o adevărată ontologie a liniei și amintim în acest sens că „linia tangentă” dintre haos și ordine este spațiul fundamental în care se manifestă structurile guvernate de *secțiunea de aur*. De asemenea, amintim că în sistemul lui Novalis lumea pe care o vedem se naște tocmai în zona de tangentă dintre lumină și întuneric, dobîndind valoare în spațiul sintetic de tangentă dintre viață și moarte, adică la granița dintre ordine și haos, domeniul predilect al *Cărților profetice* al lui Blake. Mai mult, geniul novalisian și blakean (și în general geniul romantic), reflectat în fenomenul teandriticăii complete, „se desfășoară” tocmai pe linia tangentă, pe granița dintre haos și ordine, „zona arhetipală” a *secțiunii de aur*, pragul arhetipal în sine.

Acest paradox blakean al teandriticăii geniului se reflectă în situația lui Los: după cădere (sau pseudo-cădere) Urthona devine Los, adică timpul, după cum explică Blake în *Milton*⁷, și rămîne, totuși, „Paznic al Veșniciei” („the Watchman of Eternity”). Așadar, Los unește în sine cele două lumi, devenind expresia materio-spiritualității.

Fiecare Zoa are o emanăție sau pereche (*counterpart*) feminină ca rezultat al dezbinării-fragmentării progresive din sînul creației: Tharmas-Enion, Urizen-Ahania, Luvhah-Vala, Los-Enitharmon. Această situație globală a dezbinării se reflectă în perechea Albion-Ierusalim (Ierusalim este emanăția lui Albion, și semnifică Libertatea spirituală). Perechea Zoa-Emanăție formează într-adevăr o unitate bipolară masculin-feminin, și din perspectivă jungiană se poate spune că avem implicit perechea *animus-anima*. Astfel, perechea Enitharmon-Los semnifică spațiul-timp fizic, dar și spațiul-timp psihic, în virtutea corelației integrale între planurile fizic și mental în sistemul lui Blake.

Este interesant de remarcat în acest sens ideea lui Coleridge potrivit căreia evenimentele ce au loc în lumea sufletului săn emanății de energie, nu configurații în timp și spațiu⁸. Cursul temporal este astfel o emanăție energetică psihică.

⁴ Id.; „Four Mighty Ones are in every Man”.

⁵ Bloom crede că Tharmas este „unitatea instinctuală” (cf. Harold Bloom, *Blake's Apocalypse, A Study in Poetic Argument*, 1962, p. 210). Tharmas este un vector-atractor arhetipal al procesului de individuație: dinamizează curgerea energiilor arhetipale către Sinele transcendent, prin asimilarea formelor inconștientului colectiv.

⁶ William Blake, *Cărțile profetice, Cei patru Zoa*, IV, 42, p. 235.

⁷ Milton, I, 24, 68, BCW: 509: „Los is by mortals nam'd Time.”

⁸ Katharine Everett Gilbert și Helmut Kuhn, *Istoria estetică*, p. 351.

În sistemul lui Blake fenomenul este similar: Los-timpul (fizic și mental) se poate desfășura ca atare numai prin fragmentare emanativă în diada unifică Los-Enitharmon, timp-spațiu fizic-mental: timpul pur nefragmentat (Urthona) după cădere poate deveni dinamic numai cînd emană spațiul, rezultatul fiind monada paradoxal polară a spațiu-timpului (această concepție are afinități cu monismul hölderlinian care proclamă unitatea pluralității, adică interfinitudinea). În acest sens, este importantă concluzia lui Mitchell potrivit căreia pentru Blake imaginația omenească este principiul structurător al timpului (poezia afirmă puterea imaginației de a crea și a organiza timpul după chipul său), iar trupul omenesc – principiul structurător al spațiului (pictura afirmă centralitatea trupului uman ca structurător al spațialității)⁹.

Așadar, spațio-temporalitatea este funcție de corp-psihic, sau psihocorporalitate. Spațiul macrocosmic este structurat în corelație cu spațiul trupului fizic, iar timpul macrocosmic (în termeni jungieni, timpul inconștientului colectiv) este structurat în corelație cu timpul psihicului microcosmic (psihicul individual). Acest fapt este esențial pentru analiza arhetipologică, și în fapt are afinități cu doctrina organicistă-fiziologistă a lui Schelling, Novalis și Görres.

Pe de altă parte, Tharmas este Dumnezeul apelor, cel ce are stăpînire asupra apelor, ca Dumnezeul din Geneză, care desparte apele de ape. El are, fiind divinitate supremă, conștiința vidului interstelar. Iată ce spune: „sînt ca un atom, / Un nimic, lăsat în întuneric; și totuși sînt o identitate: / Doresc și simt și plîng și gem. Ah, groaznic! groaznic!”¹⁰ Acest paradox vid-identitate relevă ideea libertății înnăscute (similară ideii lui Böhme despre *Ungrund*) pe care orice ființă o are prin hotărîrea lui Dumnezeu.

În altă ordine de idei, Blake se pare că și-a ales cu grijă numele pentru ființele mitologice care populează universul său materio-spiritual. Cuvîntul „Tharmas”, de exemplu, citit în oglindă este „samrahT”, ceea ce sugerează cuvîntul „Samrath”: forma de nominativ a sanscritului *Samraj* este tocmai *Samrat*, unde „t” final este cerebral, deci în engleză poate fi asimilat fricativei dentale surde *th*. Sanscritul „samraj” (nom. *samrat*) înseamnă „rege peste regi”, „rege al regilor”, „rege suprem” (echivalentul german este *Oberkönig*), adică tocmai principiul suprem (atributul esențial al lui Tharmas). Procesul citirii în oglindă a fost sugerat de critica modernă cel puțin pentru numele LOS-SOL, care e în același timp soarele¹¹ și prototipul zeului Cronos¹². De altfel, Blake a gravat în poemul *Jerusalem* un astfel de vers care nu poate fi citit decît folosind o oglindă¹³.

În termeni alchimici, „Soarele imanent” (cf. Stroe, *Romantismul german și englez*, 2004) corespunde mentalului conștient al lui Jung. „Soarele transcendent”

⁹ W. J. T. Mitchell, *Blake's Composite Art. A Study of the Illuminated Poetry*, 1972, p. 34.

¹⁰ William Blake, *Cărțile profetice, Cei patru Zoa*, I, 58-60: „, [...] I am like an atom, / A Nothing, left in darkness; yet I am an identity: / I wish & feel & weep & groan. Ah, terrible! terrible!”

¹¹ Potrivit lui Worbs, imaginea soarelui lucind pur reflectă strălucirea inocenței; în opera mai frîzile soarele devine, ca în *Gnadenwahl* a lui Böhme, imaginea divinității, și chiar a lui Hristos. (Cf. Erich Worbs, „Jakob Böhme – Ein geistiger Ahne des englischen Frühromantikers William Blake”, 1974, pp. 77).

¹² Vezi S. Foster Damon, *A Blake Dictionary*, 1973, p. 246. Damon consideră că este rezonabil să considerăm că numele Los este anagrama lui Sol, de vreme ce acesta creează în cosmogonie soarele material, planeta sa caracteristică fiind soarele spiritual.

¹³ *Jerusalem*, placa 41 [37], BCW: 669.

corespunde arhetipului Sinelui, Conștiința. Aceste două aspecte ale soarelui alchimic sunt figurate astfel de Los-soL: Los este Soarele imanent, iar Sol (Urthona, Los necăzut) este Soarele transcendent. Dat fiind că prin ștanțare se schimbă vectorii laterali, Los este imaginea Marelui Timp (Eternitatea-Soarele Transcendent) ștanțată în materie de către Sol, arhetipul Sinelui, Soarele transcendent-spiritual (Urthona). De aceea dinamica numelui Los-soL pare să reflecte însuși raportul dintre lumea arhetipurilor ca matrice (Urthona/soL) și lumea materială-mentală (Los) ca spațiu în care sunt întipărite arhetipurile din matrice: dinamica Soare imanent-Soare transcendent (Los-soL).

SFERA PENTADIMENSIONALĂ DE INTERFERENȚĂ MATERIO-SPIRITUALĂ GUVERNATĂ DE LEGEA SECTIUNII DE AUR

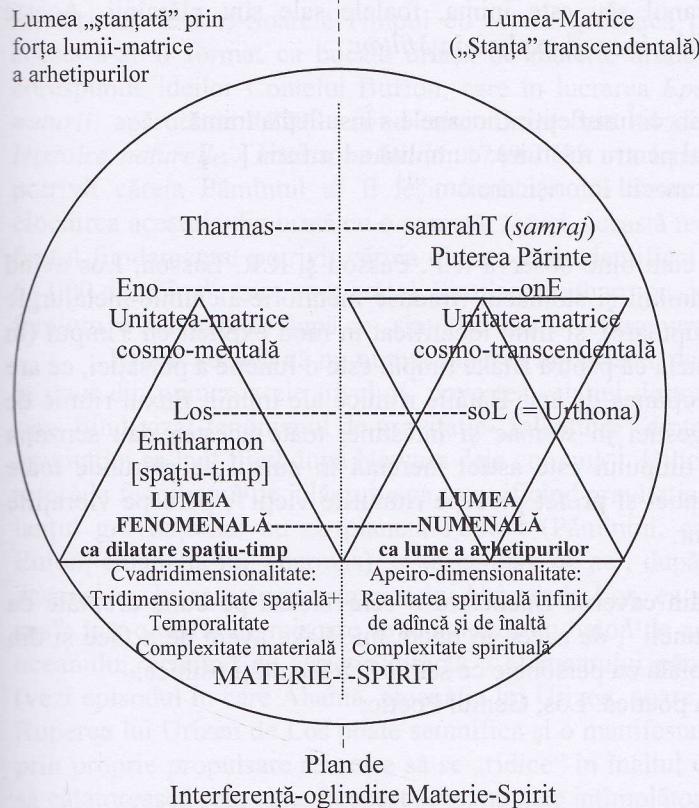

Fig. 1 Imaginea materio-spiritualității integrale la Blake: lumea arhetipurilor (sfera Eternilor) (emisfera din dreapta: lumea numenală) „ștanțează” lumea fenomenală în materie (emisfera din stânga), rezultatul fiind ansamblul sferei cu cinci dimensiuni: trei dimensiuni spațiale (Enitharmon), o dimensiune temporală (Los) și dimensiunea de interferență ordine-haos, spirit-materie (Los-Urzen). Aceasta din urmă este dimensiunea Secțiunii de Aur, ce se manifestă pe linia de tangență dintre ordine și haos, viață și non-viață. Dat fiind că Secțiunea de Aur descrie o spirală, sfera pentadimensională de mai sus este o sferă spiraliformă paradoxală, similară în

1. STARE SOLIDĂ

(la Blake dominantă U = Urthona/Los/Gnomi): *gradele de duritate/moliciune* ale metalelor și ale tuturor celorlalte substanțe solide. Aceste grade de duritate sunt dependente de temperatură, deci de elementul foc, dominanta luvahiană.

2. STARE LICHIDĂ

(dominantă T = Tharmas/Nimfe): *gradele de vîscozitate/fluiditate* ale lichidelor de orice tip. Aceste grade sunt dependente de temperatură, de elementul foc, dominanta luvahiană. De remarcat că la temperaturi foarte joase unele gaze lichefiate trec printr-o schimbare de fază stranie: *superfluiditatea*. Din perspectiva lui Blake, *superfluiditatea* implică o dominantă urizenică (aerul) în interiorul dominantei tharmasiene (apa), în timp ce *vîscozitatea* implică o dominantă urthoniană (pămîntul) în dominanta tharmasiană (apa).

3. STARE GAZOASĂ

(dominantă Z = Urizen/Zîne): *gradele de densitate* ale gazelor de orice tip. Aceste grade sunt dependente de temperatură, de elementul foc, dominanta luvahiană, dar și de presiune (solidele și lichidele au compresibilitate foarte redusă în comparație cu gazele). Presiunea poate fi mărită sau scăzută prin intervenția stării lichide sau a stării solide: de exemplu, bule de gaz în ocean la o adâncime oarecare vor avea un grad de densitate mai mare decât în atmosferă, deoarece apa apasă asupra lor. În acest sens, Blake menționează în *Cărțile profetice* existența elementului aer în elementul apă: Enitharmon spune într-un cînt că „în tinuturile-ntunecoasei morți trezesc cloicotitoarele izvoare ale vieții.”⁸⁰ Termenul „cloicotitoarele izvoare” – „bubbling springs”, indică elementul aer în elementul apă – Urizen-Tharmas – care este activat-însuflare de elementul foc: Luvah, căldura necesară vieții. Avem, altfel spus, o dominantă urizenică în dominanta tharmasiană, ansamblul acesta fiind „înfășurat” de acțiunea binefăcătoare a căldurii-focului (dominantă luvahiană). În lumea sa a apelor, însă, Tharmas, în calitate de Nimfe-Apă-Lichid, acționează constrictiv asupra lui Urizen în calitate de Zîne-Aer-Gaz: „îl înlănțuiște”. Urizen însă poate scăpa din lanțurile lumii acvatice „căzînd în sus” (i.e. în direcția în care presiunea exercitată de apă asupra aerului scade o dată cu scăderea adâncimii apei). Totuși, chiar dacă ajunge la suprafața oceanului, Urizen-aerul nu poate scăpa de forța de gravitație a Pămîntului, și Urizen este iarăși „înlănțuit” de „stîncă”, la fel ca Orc, adică este atras în jos de elementul pămînt-Urthona-Gnomi: „cade în jos” prin puterea gravitației fizice exercitată de elementul pămînt. (Acest proces este posibil să fie valabil și pentru dimensiunea psihică și cea materio-spirituală). Imaginea lui Urizen sub stînci marcat în mod vădit de greutatea poverii (cf. *The Book of Urizen/Cartea lui Urizen*, copia G, placa 4) poate fi astfel interpretată ca reprezentând la nivelul materiei fizice interacțiunea dură dintre elementul aer și elementul pămînt (Los-Urthona-pămîntul-Soarele-Imaginația într-adevăr îl înlănțuiște pe Urizen-aerul-Rațiunea) ce se afirmă unul față de celălalt prin forțe de atracție sau de respingere, de apăsare sau ridicare. Atractia gravitațională a

⁸⁰ William Blake, *Cărțile profetice, Cei patru Zoa*, II, 373, p. 204: „wake the bubbling springs of life in regions of dark death.”

elementului pămînt poate astfel să fie percepută ca fiind o forță de apăsare-înlănțuire (imaginea gravitației ca lanț era deja comună în secolul al 18-lea, cum am văzut). În citatul următor întîlnim o imagine grăitoare:

„Aşa vorbit-a Urizen; îşi scutură omeţii de pe umeri şi se nălătă
Parcă pe-o Piramidă din ceată-nfiripată, dalbele-i haine răsfirînd
Albul ca de lînă; reînnoit, îşi aruncă bâtrîne mantile-i
În vîlvori. Apoi, strălucitor în slavă, de bucurie Tresăltînd,
Răsunător se înălătă la ceruri gol şi-n mărire,
În Tinereţe radioasă; cînd Iată! aidoma unor ghirlande-n cerul de la Răsărit
Cînd primăvara gureşă vine dansînd din Răsărit, Ahania veni
În zboru-i tresăltînd, precum atunci cînd un balon de aer la suprafaţă
Unui lac se nălătă, Ahania cu bucurie înălătu-s-a.”⁸¹

Ahania este Emanăția feminină a lui Urizen, aşadar este de presupus că are tot natura aerului. Blake descrie aici interacțiunea la nivel fizical dintre apă și aer („cădere în sus” împotriva gravitației Pămîntului, pe care am sugerat-o), precum și dintre pămînt și aer: aerul poate scăpa întrucîntă de lanțul gravitațional al pămîntului, mai ales în zonele înalte („the heavens” – „cerurile”) unde gravitația slăbește, aerul fiind mai „liber”. Totuși, în aceste zone înalte aerul „riscă” să se rarefieze (își pierde din gradele de densitate ontică), deoarece suferă acțiunea „devoratoare” a vidului interstelar (lipsa substanței / materiei). Se observă astfel că elementele sunt toate prinse într-un mare Lanț al Ființei, granița acestuia fiind vidul, absența-negarea ființei/substanței, probabil figurat de Blake în ideea de „Spectru” și de Lac de Spații (Udan Adan).

Din această perspectivă, călătoriile lui Urizen prin spațiul interstelar poate fi interpretat ca simbolizând călătoriile gazului hiperrarefiat interstelar: se știe acum din astrofizică faptul că vidul interstelar nu este total gol de materie, dimpotrivă, acesta conține circa un atom de hidrogen sau heliu pe m^3 . Așadar, la nivel fizical Urizen poate semnifica „praful stelar” pierdut prin bezna galaxiilor. Întunericul intergalactic se datorează faptului că, deși lumina călătoarește peste tot prin univers, totuși aceasta este invizibilă pentru ochiul omenesc, și numai atunci cînd întîlnește materie devine vizibilă prin fenomenul reflectării, al refracției, al transparentei-dispersiei. Efectul Tyndall⁸² e o bună exemplificare a interacției dintre lumină și praful cosmic gazos (cu dominantă „urizenică”): acest efect spune că lumina se împrăștie în medii tulburi,

⁸¹ William Blake, *Cărțile profetice, Cei patru Zoa*, IX, 188-196, pp. 430-432: „So Urizen spoke; he shook his snows from off his shoulders & arose / As on a Pyramid of mist, his white robes scattering / The fleecy white: renew'd, he shook his aged mantles off / Into the fires. Then, glorious bright, Exulting in his joy, / He sounding rose into the heavens in naked majesty, / In radiant Youth; when Lo! like garlands in the Eastern sky / When vocal may comes dancing from the East, Ahania came / Exulting in her flight, as when a bubble rises up / On to the surface of a lake, Ahania rose in joy.”

⁸² Vezi explicațiile din *Dicționar de fizică*, 1972, p. 158, și *The Hutchinson Dictionary of Scientists*, 1997, p. 483. Acest fenomen este crucial pentru formarea culorii albastre a cerului diurn: razele solare avînd lungimea de undă a culorii albastre sănătătate de particulele din atmosferă făcînd cerul diurn să apară albastru (dincolo de atmosferă cerul este negru ca în timpul nopții).

impurificate cu particule de dimensiuni mici în comparație cu lungimea de undă a acesteia. Astfel de medii sănt următoarele:

- a. *fumul*: particule solide în aer – dominantă urthoniană în dominanta urzenică;
- b. *ceată*: picături mici de apă suspendate în aer – dominantă tharmasiană în dominanta urzenică;
- c. *suspensile*: particule solide suspendate în lichide – dominantă urthoniană în dominanta tharmasiană;
- d. *emulsiile*: picături mici de lichid suspendate în alt lichid, aşa cum este laptele: emulsia unei grăsimi în apă – dominantă tharmasiană de grad de fluiditate/vîscozitate diferit în dominanta tharmasiană de ansamblu;
- e. *corpuri solide neomogene sau impure*: opalul, sideful, etc. – dominantă urthoniană de grad de duritate/moliciune diferit în dominanta urthoniană de ansamblu.

Acest fenomen este fundamental, deoarece sugerează că Lumina nu se revelează decât cînd întilnește materia (Novalis sugeră ceva similar: lumina pe care o cunoaștem sub forma culorilor de nuanțe infinit de multe se revelează numai cînd întilnește întunericul). Altfel spus, într-adevăr Soarele-Los-Urthona-Lumina are nevoie de Urzen-Rațiunea-Materia-Aerul.

În această ecuație fenomenul cel mai interesant este următorul: Urzen în ipostaza sa „gazoasă” pare să se refere tocmai la materia primordială, și anume hidrogenul (descoperit ca atare în anul 1766 de către Henry Cavendish, care l-a numit la acea vreme „aerul inflamabil”⁸³), adică substanța cea mai elementară din univers ce se găsește în cea mai mare cantitate. În sistemul lui Blake văzut din perspectivă astrofizică, Urzen-Aerul (ca materie primordială fizică) este astfel într-adevăr primul care cade din transcendentă (ca Lucifer-Satan), iar căderea aceasta este cea mai „masivă”. Această cădere înseamnă transformarea unei părți a energiei spirituale în energie fizică, aceasta din urmă fiind condensată în materie (i.e. hidrogen, apoi celelalte elemente chimice). Urzen se izolează în acest mod de lumea arhetipurilor, de lumea transcendentă: Poarta de Vest este astfel închisă în diagrama celor patru Zoa. Apoi cad și ceilalți Zoa, fiind astfel create celelalte elemente, ca stări „complexe” ale materiei: pămînt, apă, foc. Dat fiind că aceste elemente au în componență lor structura hidrogenului (nucleul atomic cel mai mic), putem spune că ele vor fi mai rare în univers decât hidrogenul, gazul primordial (vezi principiul amplorii în teoria holonică: există în univers mai puține molecule decât atomi, deoarece atomii intră în componență moleculelor, deci ceea ce este mai fundamental-adânc este mai răspîndit, iar ceea ce este mai complex-înalt este mai rar). Aceasta înseamnă că la nivel fizical, căderea celorlalți trei Zoa (pămînt, apă, foc) este mai puțin masivă decât căderea lui Urzen (hidrogen, gaz primordial, „aer”), deoarece aceștia trei se află la niveluri de complexitate superioară. Mai mult, în elementele pămînt, apă și foc există grade de

⁸³ „Inflammable air”, cf. *The Hutchinson Dictionary of Scientists*, 1997, p. 92. În 1784 Cavendish a arătat că atunci cînd hidrogenul arde în aer este produsă apa, demonstrînd că apa este un compus și nu un element (*id.*). Vezi și *Mică enciclopedie de chimie*, 1974, p. 505, tabelul 64.

unire mai mari decât în elementul hidrogen/aer, ce pare să fie cel mai lipsit de forțe coeziive.

Astfel, observăm o consecință crucială în acest moment al descrierii modelului cosmologic blakean: pesemne Blake a gîndit „căderea” celorlalți trei Zoa de fapt ca o coborîre, sau mai exact ca o atragere a energiilor căzute/prinse în materia primordială gazoasă (Urizen) către complexitate-Spirit. Astfel, *Cărțile profetice* la nivel cosmologic pot fi citite ca fiind descrierea urcușului universului către Divinitate, potrivit unui principiu simplu, formulat de Teilhard de Chardin: cu cît există mai multă Complexitate, cu atât există mai multă Conștiință. Faptul că acest urcuș al universului spre complexitate-conștiință (deci spre Dumnezeu) se face prin lupte înverșunate pare să se refere la evenimentele cosmice la scară mare, în care uneori sunt implicate forțe cu adevărat gigantice (vezi de exemplu supernovele ca evenimente catastrofale, ciocnirile dintre asteroizi, dintre planete, dintre stele sau chiar dintre galaxii întregi). Toate aceste evenimente dureroase, dramatice, sunt necesare în urcușul spre complexitate, deoarece ruperile de simetrie prin care are loc evoluția în general (după cum afirmă noua paradigmă științifică) presupun *transformări adânci* (cf. Ervin Laszlo și Ken Wilber), posibile numai prin implicarea a mari cantități de energie.

Trinitatea blakeană Tharmas-Urthona-Luvah, în sens astrofizic și teologic, aşadar nu cade propriu-zis, ci se „înveşmînteaază” în materie pentru a putea determina materia să urce spre Complexitate-Conștiință-Spirit. Această înveşmîntare implică faptul că Tharmas, Urthona și Luvah formează o trinitate de atractori sau arhetipuri transcendentale în sensul lui Ken Wilber. Acești atrectori atrag structurile fizice (pornind de la cele mai primitive: gazul de hidrogen, pe deosebire cel mai abundant în cosmos) spre stări complexe, proces ce are loc prin numeroase, necesare, irezistibile și inexorabile rupturi de simetrie.

4. STARE PLASMATICĂ

(dominantă L = Luvah/Genii): *gradele termice* ale substanței în stare de plasmă, i.e. starea vibrațională, energia de oscilație, „agitația termică” ce se opune stării ordonate. Aceste grade depind de energie, sub toate formele acesteia: lumină (Urthona/Los), căldură (Luvah), mișcare-transformare (Orc), materie (Urizen), etc. Elementul foc are capacitatea bifurcantă cea mai puternică, această capacitate de introducere a atrectorilor haotici depinzînd de gradul termic, i.e. forța de iradiere a energiei vibraționale, care poate fi benefică dacă nu depășește limite critice, sau, dimpotrivă, distructivă, dacă depășește aceste limite critice. Există astfel două situații extreme: 1. prea puțină căldură/energie vibrațională: în acest caz se instalează „înghețul”, caracteristic pentru lumea lui Urizen după cădere, închistarea în formă, lipsa libertății, ordinea excesivă – „hiperordinea”; în acest sens, este cunoscut fenomenul paradoxal potrivit căruia trupul uman percep obiectele foarte reci la fel ca pe cele foarte fierbinți: senzația de arsură; Blake descrie astfel „flăcările negre” ale înghețului ce stăpînește în lumea lui Urizen, această condiție fiind datorată faptului că Luvah-iubirea-căldura lipsește sau este insuficientă (este sub valoarea critică); 2. căldură/energie vibrațională în exces: în acest caz se instalează dezintegrarea structurilor, libertatea excesivă, dezordinea excesivă – „hiperhaosul”. Din punct de vedere biologic este interesant că perceptia umană în cele două situații extreme de mai sus indică practic un fenomen izomorf: omul percep-

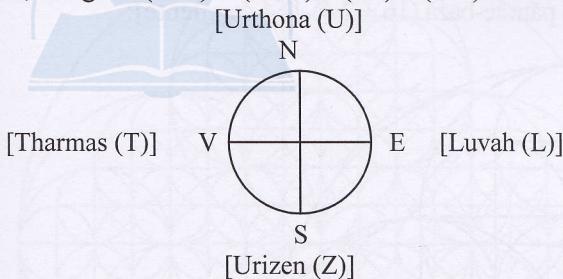
extremele „hiperordine” și „hiperhaos” ca pe o „arsură”, probabil pentru că ambele situații implică grade de omogenitate prea mari în raport cu gradul de heterogenitate propriu omului: diferența de stări vibraționale dintre om și „hiperordine”/„hiperhaos” este prea mare, astfel că atunci cînd un om atinge un asemenea obiect/sistem se declanșează un fenomen de frînare/frecare/fricțiune excesiv, care generează senzația de arsură. Este posibil ca acest proces să fie un fel de efect Coandă⁸⁴ de tip termic (la nivelul microvibrațiilor substanței): cînd mîna omului atinge un obiect foarte rece/cald, este posibil ca, în termeni blakeeni (și în termenii vechii teorii a caloricului), „fluidul” transcendent al căldurii să sufere un efect Coandă, i.e. să curgă mult accelerat, datorită efectului brutal de frînare pe care îl imprimă obiectul comparativ mult mai rece (mîna omului sau obiectul): a. căldura omului curge fulgerător înspre obiectul foarte rece atins; b. căldura obiectului foarte cald curge fulgerător înspre mîna cu care omul a atins obiectul.

Din descrierile de mai sus putem trage concluzia că vizuirea hipercomplexă, multisistemică, intersistemică, holarhică, a lui Blake nu este deloc fantezistă: dimpotrivă, Blake dă impresia că era extrem de conștient de semnificațiile materio-spirituale pe care le-a încifrat în texte sale mitologice și implicit cosmologice.

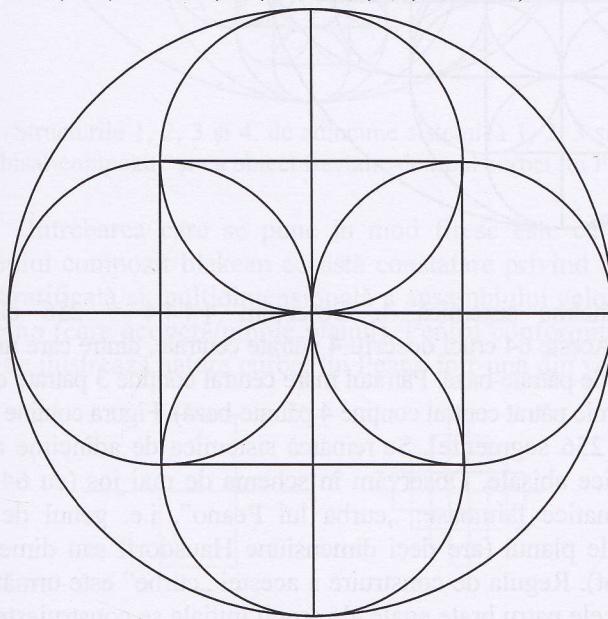
Mai mult, dacă vom studia formal schema structurală spațială a celor patru Zoa pe cele trei niveluri descrise mai sus (cu 4, 16 și, respectiv, 64 de elemente) și vom înlocui literele de cod ale celor patru Zoa, adică T, U, L și Z, cu linii verticale („|”) și orizontale („—”) pentru a obține *crucea celor patru Zoa*, i.e. crucea spațiului punctelor cardinale (corespunzînd „cuaternarului orientării” despre care vorbește Jung, adică cea mai fundamentală schemă arhetipală!), rezultatul va fi unul straniu: un *obiect fractalic!* Prezentăm în continuare această transformare fractală ce semnifică intrarea din straturile sistemice în straturile subsistemice, subsubsistemice, etc., *ad infinitum* în sens abisal-fractal.

⁸⁴ Definiția efectului Coandă este următoarea: devierea în aval a unui jet plan de fluid, care curge liber, de-a lungul unui perete convex. Se datorează acțiunii de frînare (însoțită de scădere locală a presiunii dinamice), pe care o exercită moleculele peretelui convex asupra moleculelor jetului din imediata apropiere a suprafeței de contact. Presiunea statică devine astfel mai mare la suprafața jetului opusă peretelui convex, jetul fiind deviat cu un unghi de pînă la 160° față de direcția inițială, și avînd tendința de a se alătura peretelui (*Dicționar de fizică*, p. 140). Acest fenomen credem de asemenea că ar putea să explice de ce mîna omului se „lipsește” de suprafață foarte rece/caldă, cînd se produce senzația de arsură: „jetul” „transcendent” de căldură ar putea urma același traject al efectului Coandă de tip termic, microvibrational.

Structura 1: nivel de adâncime sistemică 1. Observăm 4 elemente sistémice, o cruce: corespund punctelor cardinale: nord, sud, est, vest; sau direcțiilor înainte, înapoi, dreapta, stînga: T(vest)-U(nord)-L(est)-Z(sud): T-U-L-Z. [4 segmente]:

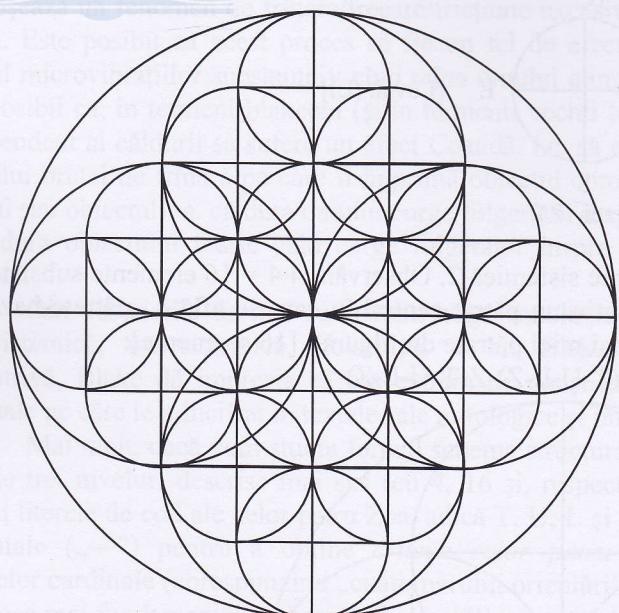

Structura 2: nivel de adâncime sistemică 2. Observăm $4 \cdot 4 = 16$ elemente subsistémice, 4 cruci. Aceste 4 cruci descriu un pătrat central în care se află 4 „pătrate-bază” sau „pătrate-unitate” (i.e. cele mai mici pătrate din figură). [16 segmente]:
 $T(T-U-L-Z)-U(T-U-L-Z)-L(T-U-L-Z)-Z(T-U-L-Z)$

Vom urmări în continuare cum structura sistemică a sferei crucii celor patru Zoa devine tot mai complexă o dată cu înaintarea în substructurile de adâncime:

Structura 3: nivel de adâncime sistemică 3. Observăm $4 \cdot 4 \cdot 4 = 64$ elemente *subsubsistemice*, 16 cruci. Aceste 16 cruci descriu 2 pătrate centrale, dintre care un pătrat mare central în care se află 16 pătrate-bază. Pătratul mare central conține un pătrat central mic (cu 4 pătrate-bază). Figura are în total 24 pătrate-bază ($16 + 2 \cdot 4$). [64 segmente]:

Structura 4: nivel de adâncime sistemică 4. Observăm $4 \cdot 4 \cdot 4 \cdot 4 = 256$ elemente subsubsubsistemice, 64 cruci. Aceste 64 cruci descriu 4 pătrate centrale, dintre care un pătrat mare central în care se află 64 de pătrate-bază. Pătratul mare central conține 3 pătrate centrale din ce în ce mai mici (cel mai mic pătrat central conține 4 pătrate-bază). Figura conține în total 112 pătrate-bază ($64 + 12 \cdot 4$) [256 segmente]. Se remarcă sistematica de adâncime a celor patru Zoa ca structuri holonice abisale. Observăm în schema de mai jos (cu 64 cruci) schița unei probleme matematice faimoase: „curba lui Peano”, i.e. genul de curbă matematică ce trebuie să umple planul (are deci dimensiune Hausdorff sau dimensiune fractală 2) (vezi Mandelbrot). Regula de construire a acestei „curbe” este următoarea: la jumătatea fiecărui dintre cele patru brațe egale ale crucii inițiale se construiește cîte o cruce cu brațe egale, avînd $\frac{1}{2}$ din lungimea brațului de cruce precedent. Se obțin astfel $1 \cdot 4 = 4$ cruci; se repetă procedeul pentru fiecare dintre cele patru cruci, și se obțin $4 \cdot 4 = 16$ cruci; apoi se obțin $4 \cdot 4 \cdot 4 = 64$ cruci, etc., *ad infinitum*. Cerculile care circumscrîu crucile slujesc în acest caz foarte bine pentru a ne ajuta să observăm construcția în trepte a acestei curbe fractalice de tip Peano (care umple planul):

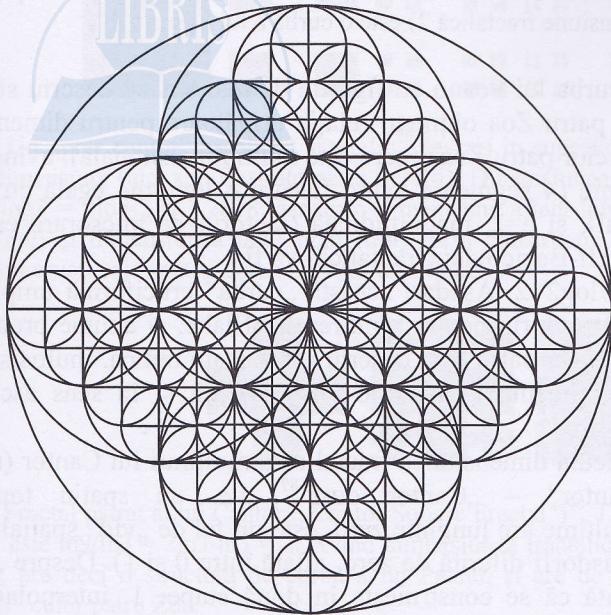

Fig. 3 (Structurile 1, 2, 3 și 4, de adâncime sistemică 1, 2, 3 și, respectiv, 4) Cei patru Zoa ca forțe abisal-compozite și ca obiect fractalic de tipul curbei lui Peano.

Întrebarea care se pune în mod firesc este ce relevanță are pentru studiul sistemului compozit blakean această constatare privind faptul că structura cruciformă multistratificată și multidimensională a ansamblului celor patru Zoa descrie o curbă a lui Peano (care acoperă/umple planul). Pentru conformitate, vom oferi mai jos cîteva figuri ce ilustrează natura curbei lui Peano într-una din versiunile sale inițiale.

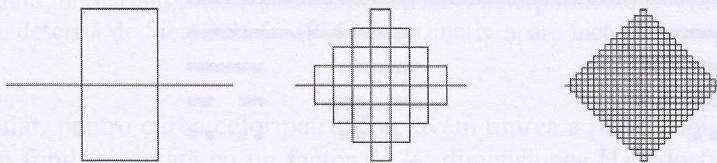

Fig. 4 Construcția prin iterare a curbei lui Peano⁸⁵. Motivul de bază repetat mereu este următorul: divizarea segmentului de linie în trei părți egale și apoi construirea unui pătrat deasupra și a unui pătrat dedesubtul segmentului mijlociu; se ajunge astfel la un pătrat umplut. Se observă că această curbă tinde să umple planul bidimensional, astfel că, deși ea este unidimensională, tinde să devină bidimensională: are dimensiune fractalică 2. Această dimensiune fractalică a curbei se calculează astfel: notînd cu N numărul de segmente de linie ($N=9$; 9 segmente create prin divizarea segmentului inițial în 3, și adăugarea a 3 segmente deasupra și 3 segmente dedesubtul segmentului median divizat) și cu e magnitudinea ($e=3$) (factorul de micșorare este $\frac{1}{3}$), dimensiunea fractalică va fi: $\log N / \log e = \log 9 / \log 3 =$

⁸⁵ Ilustrație extrasă din Eric W. Weisstein, „Peano Curve”, <http://mathworld.wolfram.com/PeanoCurve.html>